

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління  
та національної безпеки  
Кафедра економічної теорії,  
інтелектуальної власності та публічного  
управління

Кваліфікаційна робота  
на правах рукопису

**КОНОНЧУК АРТЕМ ІГОРОВИЧ**  
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351  
(індекс)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ  
ЕКОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ**  
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»  
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр  
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання  
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне  
джерело

А. І. КОНОНЧУК  
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи  
**ХОДАКІВСЬКИЙ Євгеній Іванович**  
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор  
(науковий ступінь, вчене звання)

**Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління**  
за результатами попереднього захисту: **Конончук Артем Ігорович**  
допущений до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № \_\_\_\_ від « \_\_\_\_ » грудня 2022 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор \_\_\_\_\_  
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК  
(власне ім'я та прізвище)

« \_\_\_\_ » грудня 2022 р.

### **Результати захисту кваліфікаційної роботи**

Здобувач вищої освіти **Конончук Артем Ігорович** захистив  
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:  
сума балів за 100-бальною шкалою \_\_\_\_\_  
за шкалою ECTS \_\_\_\_\_  
за національною шкалою \_\_\_\_\_

Секретар ЕК

\_\_\_\_\_ - \_\_\_\_\_  
(науковий ступінь, вчене звання)

\_\_\_\_\_ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА  
(власне ім'я та прізвище)

## АНОТАЦІЯ

КОНОНЧУК А. І. Державна політика природокористування в контексті екологічної кризи. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2022.

В дослідженні було проведено аналіз теоретичних основ державної політики природокористування в умовах поглиблення екологічної кризи. Зроблено акценти на негативних чинниках погіршення екологічного стану територіальних громад України в період воєнної агресії. В роботі була здійснена оцінка стану публічного управління природокористуванням в Україні.

В дослідженні знайшли обґрунтування напрями удосконалення державної політики природокористування, які орієнтовані на реалізацію концептуальних положень Цілей сталого розвитку з врахуванням поглиблення екологічної кризи в Україні.

*Ключові слова: державна політика, природокористування, публічне управління, сталий розвиток, природні ресурси, екологічна криза.*

## SUMMARY

KONONCHUK A. State policy of nature use in the context of the environmental crisis. – Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 "Public management and administration" – Polissya National University, Zhytomyr, 2022.

The study analyzed the theoretical foundations of state nature policy in the context of the deepening environmental crisis.

Emphasis is placed on the negative factors of the deterioration of the ecological condition of the territorial communities of Ukraine during the period of military aggression. The work assessed the state of public management of nature management in Ukraine.

The study found justification for the improvement of the state policy of nature use, which is focused on the implementation of the conceptual provisions of the Sustainable Development Goals, taking into account the deepening of the ecological crisis in Ukraine.

*Keywords: state policy, nature management, public administration, sustainable development, natural resources, environmental crisis.*

## ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 Теоретичне обґрунтування значення державної політики природокористування в кризових умовах	7
РОЗДІЛ 2. Аналіз механізмів публічного управління природокористуванням в Україні	16
РОЗДІЛ 3. Напрями вдосконалення державної політики природокористування в умовах екологічної кризи	25
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	37

## ВСТУП

*Актуальність теми дослідження.* Глобалізація проблем сталого розвитку, посилення екологічної кризи, зниження ступеня безпеки життєдіяльності, порушення гармонізації відносин людини з природним середовищем викликають необхідність покращення політики держави в сфері природокористування. Екологічні питання мають стати основною метою розбудови державності в Україні, наріжним каменем удосконалення механізмів публічного адміністрування, ґрунтуватись концептуальними положеннями Декларації конференції ООН з проблем навколишнього середовища.

Разом з тим, в практиці публічного управління присутня практика прийняття управлінських рішень розвитку територіальних громад без врахування стану їх природного потенціалу без забезпечення системного вирішення питань екологічної кризи. Значна кількість зарубіжних та вітчизняних вчених, в своїх дослідженнях, приділяли увагу проблемам публічного управління природокористуванням, забезпеченню сталого розвитку, так вагомим внеском у вирішення проблем природокористування були ідеї представлені Бакуменком В., Бистряковим І., Гаманом П., Данилишиним Б., Дорогунцовим С., Івановою Т., Мішеніним Є., Пилиповим В., Хвесиком М.

*Метою кваліфікаційної роботи* є узагальнити теоретичні положення та обґрунтувати практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики природокористування в Україні в умовах поглиблення екологічної кризи.

Для реалізації мети кваліфікаційної роботи були поставлені ряд завдань:

- аналіз теоретичного обґрунтування державної політики природокористування;
- оцінка сучасного стану державної політики природокористування в умовах екологічної кризи;
- обґрунтування напрямів удосконалення державної політики

природокористування в Україні з врахуванням ціле сталого розвитку.

*Об'єкт дослідження* – процес реалізації державної політики у сфері природокористування.

*Предмет дослідження* – актуальні питання формування та реалізації державної політики природокористування в умовах поглиблення екологічної кризи.

*Методи дослідження.* З метою теоретичної аргументації предмету та інструментів дослідження в роботі було застосовано загальнонаукові та спеціальні методи на основі системного підходу, було використано положення теорії публічного управління, фундаментальні економічні методи, основні концептуальні положення теорії сталого розвитку держави. В дослідженні застосовано інструменти аналізу та синтезу для дослідження проблем публічного управління природокористуванням, використані історичні та логічні підходи до аналізу екологічної кризи та причин її виникнення. Систематизація методів та принципів публічного управління природокористуванням та уточнення суті екологічної політики застосовано індуктивні та дедуктивні методи.

*Інформаційна база* представленої роботи включає законодавчо-нормативне забезпечення екологічної політики України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні дані, періодичні видання.

*Елементи наукової новизни* полягають в систематизації методів публічного адміністрування процесу природокористування.

*Практичне значення отриманих результатів кваліфікаційної роботи* полягає у можливості застосування рекомендації автора в практиці реалізації екологічної політики та подолання екологічної кризи.

В кваліфікаційній роботі застосовано широке коло літературних джерел, законодавчі та урядові матеріали, данні отримані з мережі інтернет.

*Публікації.* Основні результати дослідження оприлюднені в трьох публікаціях тез на міжнародних конференціях.

## РОЗДІЛ 1.

### ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Невідемним завданням держави є збереження природних ресурсів, яке полягає у підтримці та відновленні сприятливих умов природокористування, забезпеченні стійкого розвитку територій, раціонального використання природних ресурсів. В сучасних умовах воєнно-політичної та еколого-економічної кризи, викликаній війною, функції держави з регулювання та управління у сфері природокористування розширюються і включають не тільки врегулювання питань прав власності на природні ресурси, впливу економіки на природу, але і значенні органів публічної влади в сталому розвитку територіальних громад, відновленні екологічної рівноваги. Сьогодні стратегічною метою публічної екологічної політики є підтримати цілісність екосистем, їх життєвих функцій, покращення здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки країни.

Роль держави полягає у збереженні та відновленні природного середовища, формуванні сучасної нормативно-правової бази раціонального природокористування, формуванні системи екологічної безпеки, впровадженні фінансових інструментів захисту природи, створенні ефективної системи управління процесом природокористування та охорони навколишнього середовища. Розробка та реалізація стратегічних напрямів державної політики природокористування неможлива без удосконалення системи публічного екологічного контролю, це вид публічної адміністративної діяльності, який забезпечує реалізацію норм по дотриманню екологічних законодавств та виконанню природоохоронних цілей.

Система державного екологічного контролю здійснюється виконавчими органами всіх рівнів в напрямку реалізації цілей та вирішенню задач, які пов'язані з раціональним використання природних ресурсів, охороною навколишнього природного середовища, забезпеченням екологічної

безпеки. Регулювання процесу використання природних ресурсів державою спрямоване на раціональне природокористування, досягнення економічних, соціальних та культурно-оздоровчих ефектів, охорону навколишнього природного середовища.

Питання охорони довкілля повинні стати пріоритетом діяльності органів публічної влади, інститутів громадського суспільства, приватного сектору та інших суб'єктів. Інструменти вирішення цих питань пов'язані з збереженням та відновленням навколишнього середовища, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, запобіганням негативного впливу господарської діяльності на розвиток суспільства.

В умовах воєнного стану потрібно зкоординувати взаємодію органів публічної влади та спеціально уповноважених державних органів у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямовати на формування та практичну реалізацію єдиних міжвідомчих принципів у природокористуванні. Потрібен комплексний, екосистемний підхід в управлінні процесом природокористування з використанням спеціальних інструментів державного впливу на стан окремих видів природних ресурсів та природно-ресурсного потенціалу постраждалих від війни територій. Посилення природно-кліматичної кризи робить вкрай важливим дотримання екологічних вимог розвитку суспільства, формування системи екологічних обмежень та екологічних пріоритетів сталого та екологічно безпечного розвитку територіальних громад.

Управління природними ресурсами територіальних громад повинно стати основою державної екологічної політики, об'єктом регулювання процесу природокористування на територіальному рівні. Природні ресурси, це частина об'єктів природи, які використовуються людьми для задоволення власних потреб, а природні об'єкти, це сукупність компонентів природи одного виду, а саме, земля та її надра, водні ресурси, тваринний світ тощо. Політика природокористування в територіальних громадах повинна біти представлена сукупністю заходів, які реалізує держава та органи місцевого самоврядування



в сфері користування природними ресурсами, об'єктами природи, кліматичними, геологічними, гідрологічними чинниками, що визначають, властиві конкретній території, екологічні особливості, які використовуються в процесі господарської життєдіяльності громади [13].

Сучасна система управління природними ресурсами територіальних громад повинна бути спрямована на забезпечення дотримання публічних норм і вимог, що зменшують негативні впливи в природокористуванні та наслідки втручання людини в навколишнє природне середовище, на сприяння відновленню та відтворенню територій. Механізми екологічного регулювання мають реалізуватись через публічне адміністративні системи «суспільство – природа», економічну мотивацію суб'єктів, спрямовану на підтримку підприємництва в сфері раціонального природокористування, зниження навантаження на природне середовище, залучення бюджетних та позабюджетних ресурсів тощо.

Під час війни говорити про раціональне природокористування дуже складно, так як кожний день воєнної агресії забирає частину природних ресурсів територіальних громад, крім того посилюються інші негативні виклики екологічної кризи. Плата за руйнацію українських територій, довкілля сьогодні повинна бути максимально високою, агресори повинні понести повну відповідальність за екологічну кризу в Україні, тому завдання органів публічної влади знайти механізми її нарахування і відшкодування.

Основним напрямом публічної політики у сфері природокористування є розробка комплексу заходів орієнтованих на реалізацію цілей сталого розвитку. Це включає скорочення, в структурі національної економіки, частки підприємництва, орієнтованого на екстенсивні технології та широке використання природних ресурсів і, навпаки, підтримка бізнесу, який базується на застосуванні наукомістких, природозберігаючих, високотехнологічних технологій, запобігання та припинення всіх видів нелегального використання природних ресурсів в територіальних громадах.

Важливими компонентами публічної політики у сфері захисту

навколишнього природного середовища та природокористування є нормативно-правове забезпечення без якого існування та регулювання даної галузі не можливе, яке регулює екологічні відносини, формується безпосередньо під впливом міжнародного екологічного законодавства. Екологічне законодавство в Україні повинно відповідати основним потребам та інтересам громадянського суспільства, гарантувати відповідальність по зверненнях до владних структур по питаннях збереження довкілля. Екологічне право України повинно сприяти об'єднанню та створенню громадських екологічних організацій, забезпечувати участь інститутів громадянського суспільства у механізмах прийняття управлінських рішень. Члени громад повинні мати можливість реалізувати свої екологічні права та обов'язки, права участі в референдумах, слуханнях, які присвячені питанням охорони навколишнього середовища та екологічної політики територіальних громад.

Законодавством в сфері охорони довкілля регулюються взаємовідносини між суспільством та природою, господарська діяльність, пов'язана з впливом на природне середовище. Законодавством визначено широке коло взаємовідносин людини з природою в галузі екології, напрями збереження та відновлення, норми регулювання міжнародних договорів тощо. Екологічне законодавство обґрунтовує норми використання окремих видів природних ресурсів підгалузами, встановлює правила проведення екологічних заходів, забезпечує надійність, узгодженість як з громадянами так і міжнародними законодавчими актами [17].

Основною метою розробки нового законодавства є перехід до комплексного правового регулювання екологічних відносин, а також гармонізація з нормами міжнародного законодавства у сфері охорони навколишнього середовища та встановлення нових правових інститутів, що відповідають сучасним вимогам економічного розвитку суспільства із запровадженням максимально можливого ступеня норм прямої дії. Правове регулювання суспільних відносин, які виникають сприводу управління охороною навколишнього середовища, потрібно спрямувати на найважливіші

компоненти впливу господарської діяльності на раціональне використання природних ресурсів.

Законодавство повинне забезпечити реалізацію інструментів попередження екологічних небезпек, раціональне поводження з твердими побутовими відходами, сприятливий режим для територій з особливим екологічним статусом. Законодавчі норми екологічної безпеки повинні забезпечити реалізацію прав і свобод інститутів громадянського суспільства, екологічна інформація має бути повною і доступною для кожного пересічного громадянина, прийняття публічних рішень в питаннях екологічної безпеки носити парсипативний характер, забезпечити реалізацію норм екологічного правосуддя. Інноваційні правові норми спроможні забезпечити захист екологічних інтересів суспільства та екологічну безпеку, зберегти навколишнє природне середовище.

Цілісна, довгострокова публічна політика в сфері екології має формуватись на основі нової екологічної доктрини, що проголошує екологію загальнонаціональним пріоритетом, а публічна діяльність держави повинна забезпечити реалізацію національних екологічних інтересів. Стратегічна мета державної політики природокористування полягає у збереженні природних систем, підтриманні їх цілісності та сталого розвитку, покращення якості життя та екологічної безпеки населення територіальних громад [21].

Природні ресурси, в умовах воєнного стану, повинні стати пріоритетом публічних інтересів, посилити вплив інструментів публічного управління на реалізацію відносин власності. Потрібно встановити законодавчі обмеження на правомочності володіння, користування та розпорядження власністю на екологічні об'єкти, що знаходяться у господарській діяльності підприємств та громадян. Державні інститути мають передати право користування та розпорядження природними ресурсами у використання територіальним громадам. Держава, через реалізацію управлінських функцій, повинна чітко визначити правовий режим використання природних ресурсів та форми контролю за використанням та охороною навколишнього середовища на

регіональному рівні.

Регіональними органами влади має формуватись стратегія екологічного розвитку на територіальному рівні, здійснюватись комплекс екологічних заходів по досягненню цілей екологічної політики, доводиться конкретні шляхи вирішення проблем гармонізації загальнодержавних та регіональних екологічних інтересів. Екологічна стратегія має бути націлена на реалізацію інтересів конкретних груп населення територіальних громад, таким чином, органи місцевого самоврядування повинні бути орієнтовані на систематичний моніторинг стану екологічних проблем та пошук оптимальних шляхів їх вирішення. Саме органами місцевого самоврядування максимально можуть бути враховані екологічні потреби та інтереси кожної соціальної групи населення, оцінена реакція на інструменти реалізації екологічної політики, визначено форми зворотнього зв'язку тощо.

Регіональна політика природокористування реалізується переважно за допомогою економічних інструментів, а саме, податкових пільг, прямих інвестицій, державного замовлення, кредитних інструментів для раціонального перерозподілу природних ресурсів, формування ресурсозберігаючої структури виробництва, оптимізації громадських витрат на природоохоронні заходи. Формування механізмів публічного управління сталим екологічним розвитком регіону необхідно визначати інтереси, значущі для різних груп її учасників. Регіональні органи державної влади зобов'язані погоджувати інтереси всіх суб'єктів, що надають, або здатних впливати на соціально-економічний розвиток регіону. Різноманіття суб'єктів об'єктивно вимагає від ініціаторів та основних розробників політики - регіональних органів влади - чіткого визначення принципів, на яких останні будуть будувати свої відносини з іншими її учасниками [28].

Їх застосування сприятиме результативності механізмів публічного управління сталим розвитком регіону, його екологічній безпеці передбачатиме формування та реалізації екологічної стратегії, «теоретичні імперативи, дотримання яких покликане забезпечити ефективність регіональної

екологічної політики» [23]. Перш за все, це принцип децентралізації владних повноважень у вирішенні питань екології та принцип посилення впливу інститутів громадянського суспільства при прийнятті екологічних рішень [6].

Дотримання їх сприятиме: визначенню необхідного обсягу ресурсів на охорону навколишнього середовища; оптимальному розподілу цих ресурсів за різними напрямками природоохоронної діяльності; дозволить здійснити природоохоронні заходи з урахуванням конкретних ресурсних та інших обмежень; співставити затрати і результати у природокористуванні. Важливе значення набуває реалізація принципу достатнього інформування населення територіальних громад про ступінь екологічних загроз та їх наслідки «гласність планів здійснення діяльності, яка спроможна загрожувати екологічній безпеці населення, суспільства або природного середовища» [25], «забезпечення повної, достовірної та своєчасної інформованості громадян, установ і організацій про загрози екологічної катастрофи» [25], «дотримання права кожного на отримання достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища, а також участь громадян у прийнятті рішень, які стосуються їх прав на сприятливе навколишнє середовище, відповідно до законодавства» [2].

Необхідно зробити акценти на принципах гласності, єдності, збалансованості та відповідальності за узгодження екологічних, соціальних і економічних інтересів регіону Економічні, соціальні та інші види діяльності є потенційними джерелами екологічної небезпеки, тому органи публічної влади разом з інститутами громадянського суспільства повинні систематично робити оцінку впливу на природне середовище комплексу чинників і приймати узгоджені з територіальною громадою рішення про дозволені види діяльності.

Спільно потрібно проводити публічну екологічну експертизу, керуючись принципами пріоритетності екологічної безпеки. Пріоритетом мають стати збережені природні екологічні системи, ландшафти, природні комплекси, здоров'я та життя людини, консенсус реалізації загальнолюдських цінностей та екологічних інтересів. Кращої реалізації потребують принципи

платності та відшкодування за природокористування та заподіяну шкоду навколишньому середовищу, запобігання виникненню екологічних небезпек, врахування ступеня екологічності територій при плануванні та здійсненні господарської діяльності.

Потрібно розробляти комплексні програми охорони навколишнього середовища і здоров'я людини, в яких вводити обмеження для ряду видів економічної діяльності, якщо це суперечить достатньому враховуванню екологічних факторів розвитку територіальних громад, або включати в програми екологічні обмеження щодо дії ринкових механізмів, враховуючи що «суспільна власність на відновлювані ресурси призводить до їх виснаження через егоїстичну поведінку індивідуальних користувачів, спрямовану на максимізацію власного прибутку» [26].

Для успішної реалізації цих програм потрібно максимально використовувати світовий досвід вирішення проблем збереження навколишнього середовища. Так, у 2012 році в Ріо-де-Жанейро була проведена Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо +20», яка прийняла декларацію якій необхідності розвивати виробничі системи відповідно концепції «зеленої економіки». По підсумкам конференції у 2015 році було розроблено 17 Цілей сталого розвитку, створено Форум з сталого розвитку при Генеральній асамблеї ООН, було розроблено нові індикатори, які доповнюють аналіз світового ВВП екологічними показниками, що має попередити соціальну та екологічну світову кризу. [42].

### **Висновки до 1 розділу**

Таким чином, можливим інструментом по вирішенню екологічних проблем в територіальних громадах України в період воєнного стану є реалізація концептуальних положень цілей сталого розвитку, що змінить парадигму суспільного розвитку в цілому, дасть можливість відійти від політики спрямованої на безперервне економічне зростання, яке залучає

неймовірно великі природні ресурси та приводить до зростання відходів. Застосування Концепції сталого розвитку включить потужну систему обмежень і методів реалізації економічної політики держави на користь пріоритетів захисту природних екологічних систем.

У представників нинішньої політичної влади повинно вистачити політичної волі відмовитись від зростання споживацької психології в питаннях необмеженого використання природних ресурсів, позбавитись стереотипів домінанти економічних ефектів перед екологічними, забезпечити розвиток ресурсозберігаючих, безвідходних технологій. Прагнучи забезпечити високий економічний ріст переважної більшості галузей суспільство збільшує споживання природних ресурсів і рухається в протилежному напрямку до соціально-екологічного прогресу.

## РОЗДІЛ 2.

### АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ В УКРАЇНІ

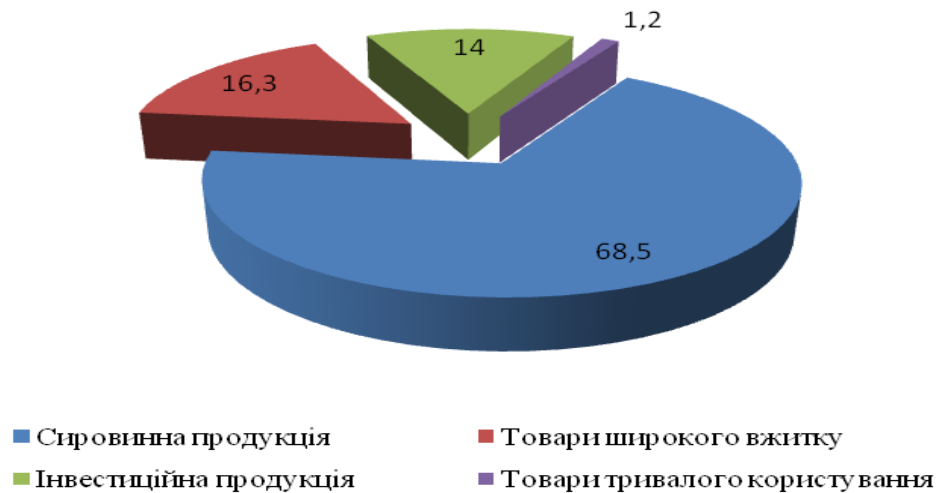
В умовах посилення кризових явищ в сфері екології та негативних наслідків воєнної агресії в Україні, механізми подолання негативних тенденцій в природокористуванні посилились, як в країні в цілому, так і в регіонах. Так, наукові оцінки показують, що екологічна безпека може бути гарантована при 2-х відсотковому використанні ВВП на охорону навколишнього середовища, сьогодні ж цей показник в Україні складає 0,25 відсотки ВВП [41]. Потрібні комплексні підходи, які дадуть можливість залучення додаткових фінансових ресурсів і забезпечать формування ефективних систем управління природокористуванням в країні, це дасть можливість подолати нераціональність структури виробництва, зменшити проблеми викидів, утилізації відходів, покращити рентні відносини тощо.

Наразі, в умовах війни в Україні зростають витрати на енергоємні і сировинні галузі, так, енергоємність в 4 рази перевищує європейський рівень, низька ефективність імпорту енергоносіїв, частка ресурсозберігаючих технологій у загальному обсязі технологій всього складає 2,7% [37]. Ресурсомісткість та енергоємність технологій пов'язані з високим ступенем фізичного та морального зносу у всіх галузях та воєнно-політичною та еколого-економічною кризою в країні. Застаріла матеріально-технічна база, на якій базується економіка обумовлює нераціональне використання природних ресурсів та кризові явища в екології рис 2.1.

Залишаються високими викиди у атмосферне повітря за рахунок шкідливого виробництва, так, у 2021 р. найбільшою була кількість гранично допустимих викидів на підприємствах металургії, гірничовидобувної та збагачувальної галузі. Встановлені перевищення ГДВ на машинобудівних та металообробних підприємствах становили 21,5 %, що на 5,2 % більше, ніж у 2020 році, на коксохімічних – відповідно 20,0 %, або на 5 % менше та у



вугільних – 17,2 %, що на 5,2 % більше від попереднього року [35]. Рунація енергетичної інфраструктури в результаті воєнних дій істотно впливає на погіршення екологічного становища всіх територій України, особливо в зоні бойових дій, в ряді регіонів відбулась техногенна катастрофа. По підсумках 2021 року загальні обсяги викидів в атмосферне повітря склали біля 30% [38].



**Рис. 2.1. Структура промисловості станом на 2021 рік**

Джерело: [23].

Під природно-ресурсним потенціалом розуміються обсяги капіталу від природного чинника, що є складовою національного багатства, який має обмежений характер і є вичерпним. Україна володіє значним природно-ресурсним потенціалом, який є фундаментом економічного росту і забезпечує збалансоване еколого-економічне середовище. Сучасний науково-технічний прогрес обумовлює зростання попиту на ряд видів природних ресурсів, які раніше не використовувались, а саме, рідкісні метали, Україна має значні залежі берилію, літію, скандію, цирконію, при залученні їх у господарський обіг зменшиться імпортозалежність країни та регіонів [27].

Сучасні проблеми по використанню українських надр зумовлені недостатнім державним контролем за природокористуванням, недосконалим законодавцем, неефективним економічним механізмом управління галуззю, що викликало зниження капіталізації гірничодобувних підприємств. В умовах

воєнного стану ускладнились гірничо-геологічні умови видобування корисних копалин, затормозився процес впровадження технологій у видобувні роботи, прискорився фізичний знос засобів виробництва на гірничодобувних підприємствах, збільшились втрати видобутку корисних копалин тощо.

Погіршилися механізми публічного управління земельними ресурсами, які є основним є стратегічним фактором розвитку держави та основною складовою національного багатства. Продуктивне використання родючих ґрунтів, які перевищують 20% світових ресурсів, можуть істотно підсилити експортний потенціал вітчизняної економіки і в цілому рівень її конкурентоспроможності. За станом на 2021 рік земельний фонд України налічував 60 354,8 тис. га. З них: сільськогосподарські землі – 70,9%, або 42,79 млн га, у складі яких сільгоспугідь – 68,9%, з них 53,8 – припадає на ріллю; 9,1 – пасовища; 4 – сіножаті; 1,5 – багаторічні насадження; 0,5% – перелоги. Ліси та лісовкриті території займають 17,6% площі, забудовані землі – 4,2, території, укриті поверхневими водами, – 4,0, заболочені землі – 1,6, інші – 1,7% [24]. Деструктивні впливи здійснюють, на використання земельних ресурсів, воєнні дії та екстенсивні інструменти ведення сільського господарства, які знижують ефективність використання земель в Україні. Щорічно з ґрунтом виноситься 11 млн. тонн гумусу, в цілому, збитки від ерозії ґрунтів оцінюються в 9,1 млрд. грн. щорічно [37].

Воєнний стан та еколого-економічна криза негативно вплинули на стан лісового фонду України. Враховуючи, що площі лісових угідь на території України становлять 11,7 млн. га, у т. ч. землі, вкриті лісовою рослинністю – 10,2 млн. га із загальним запасом деревини 1,88 млрд. м<sup>3</sup>. Загальний середньорічний приріст деревини становить близько 35 млн. м<sup>3</sup>, частка вкритих лісом земель у загальній площі території (лісистість) – 17,0% [39].

У володінні України знаходиться значний потенціал водних ресурсів, який є важливим фактором забезпечення сталого розвитку. Сумарна величина річкових вод України в середній за водністю рік становить 87,7 млрд. м<sup>3</sup>, з яких безпосередньо на території держави формується всього 52,4 млрд. м<sup>3</sup>.

Близько 80% припадає на водні ресурси басейну р. Дніпро. Наразі якість водних ресурсів України, які використовуються в різних галузях економіки держави, не відповідає вимогам діючих стандартів. Причиною такого становища є те, що в басейни рік щорічно скидається значна кількість стічних вод, зокрема від 10,5 (2000 р) до 7,8 млрд., у тому числі забруднених 3,9 й 1,7 млрд. м<sup>3</sup> [39].

У відповідності з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» інститути громадськості мають право на отримання повної інформації про стан екології. Так регіональні доповіді про стан природного середовища в Житомирській області за 2021 рік, міститься узагальнена та систематизована інформація про стан довкілля, висвітлено заходи по збереженню і охороні природних ресурсів, інформація по впровадженню екологічних та економічних механізмів по природокористуванню, по виконанню регіональних та загальнодержавних екологічних програм, тощо.

Водні ресурси в Житомирській області розташовані в басейнах річок Прип'ять (56 %) території та Дніпра (44 %). Першочергове завдання полягає в поетапній підготовці планів використання водних об'єктів, реалізація природоохоронних заходів, які забезпечать покращення показників використання водних ресурсів табл. 2.1

*Таблиця 2.1*

### **Показники використання водних ресурсів Житомирщини**

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8
Забір води з водних об'єктів - всього	111	104	110	111,1	110	93,9	96,3
у тому числі для	66	63	67,2	69,7	68,7	55,8	56,3
Споживання свіжої води з неї на:	66	63	67,2	69,7	68,7	55,8	56,3
Виробничий сектор	42	39,6	42,5	44,9	45,8	34,3	37,2
Побутові та питні потреби	21	21,9	22,9	22,6	20,7	19,5	19,0
зрошення	-	-	-	-	-	-	-
сільськогосподарське виробництво	1,67	1,5	1,77	2,21	2,22	1,86	-
Ставкове та рибне господарства	-	-	-	-	-	-	-
Втрати на транспортування	13	15,2	14,0	13,6	12,3	9,9	10,9

## Продовження таблиці 2.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Загальні потреби водовідведення з них	69	66,3	74,4	75,0	73,6	60,7	66,0
поверхневі води	67	63,9	72,0	72,5	71,3	58,4	63,3
у тому числі							
забруднені зворотні води	2,56	2,38	1,99	2,06	1,89	1,9	2,1
з них не очищені	0,09	0,01	0,09	0,02	0,07	0,04	0,19
нормально очищені	30,5	30,8	32,2	31,3	30,4	27,61	29,61
чисті без очистки	25,5	23,2	28,0	29,3	28,2	28,9	31,6
Оборотна та послідовно використана вода	136	104	89,4	99,7	93	108	114
Оборотна та послідовно використана вода, %	76,7	73	68,3	69,6	67	57,4	56,7
Потужності очисних комплексів	105	102	101	101	101	92	102

Джерело: регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2021 році [43]

Основними джерелами водопостачання населенню та галузям області є поверхневі води – 77 % та підземні води – 23 %. Найбільше джерело водопостачання басейни річок Тетеріва, з них в 2021 році, зроблено забір в 59,694 млн.м<sup>3</sup>, або 62,0 % загальних водозаборів області. У структурі водокористування на Житомирщині 2021 року 38,3 % це водні ресурси для житлово- комунальних господарств, 37,8 % для сільських і рибних господарств, 20,2 % промисловість та 3,7 % забирають транспортні підприємства. У 2021 році для поверхневих водних об'єктів відвели 63,36 млн.м<sup>3</sup> зворотних вод табл. 2.2 та 2.3 [43].

Таблиця 2.2

## Забір води в Житомирській області за 2021 рік

Назва басейнів	Одиниці виміру	Забір води, всього	в тому числі:	
			поверхневі	підземні
Всього	млн.м <sup>3</sup>	96,3	72,4	23,8
	% загальний забір	100	77	23
у тому числі:				
Суббасейни Дніпра	млн.м <sup>3</sup>	74,4	61,9	12,4
	% загальний забір	100	83	17
Суббасейни Прип'яті	млн.м <sup>3</sup>	21,8	10,5	11,3
	% загальний забір	100	48	52

Джерело: регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2021 році [43].

В цих умовах, необхідна цілеспрямована державна водна політика, яка буде гарантуватим покращення екологічної безпеки та стабільності водокористування населення і галузей економіки, що найбільш постраждали від війни. Досягнути цю мету можна при розв'язанні завдань по удосконаленню схем управління водними ресурсами і використанням водних об'єктів, гарантуванню безпеки, реалізації заходів публічного управління запобіганням шкоди від дії водогосподарських об'єктів, планомірної ліквідації небезпечних виробництв тощо.

У найгіршому стані, у зв'язку з воєнними діями, знаходяться водні ресурси в басейнах нижнього Дніпра та Сіверського Дінця, де концентруються найбільші водоемні промислові і сільськогосподарські підприємства, великі міста, об'єкти атомної енергетики, близько 50 % забору води та скидання забруднюючих стоків. Політичні дії мають сприяти скоординованості та узгодженості діяльності публічних органів, місцевого самоврядування, підприємств по розв'язанню проблем збереження та відновлення водогосподарського комплексу країни.

Таблиця 2.3

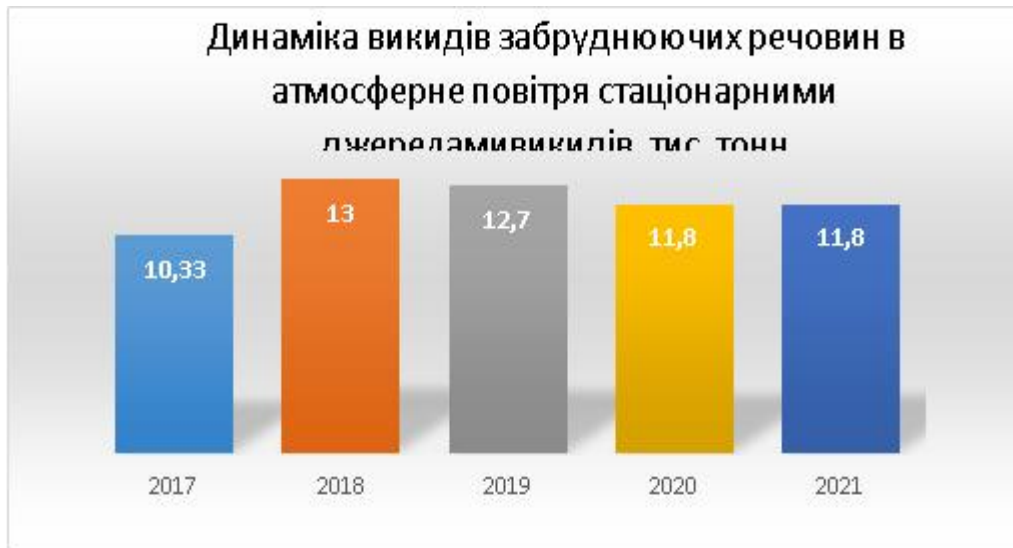
### Викид в атмосферу, тис. т.

Роки	Викиди в атмосфу, тис. т			Щільність викидів на 1 кв. км, кг	Обсяг викидів у на 1 особу, кг	Викиди на одиницю ВРП тис.т на млн. грн.
	Всього	у тому числі				
		Стационарні джерела	пересувні джерела			
2000	61,8	12	49,7	2072	43,5	0,004
2010	87,49	18,3	69,1	2941	68,4	0,003
2011	86,81	19	67,7	2913	68,1	-
2012	85,74	18,4	67,2	2882	67,3	0,003
2013	88,44	17,2	71,2	2965	70,0	0,003
2014	77,42	10,9	66,4	2597	61,6	0,002
2015	69,70	8,9	60,7	2336	55,8	0,001
2016	69,84	9,2	60,5	2343	55	0,001
2017	74,45	10,3	64,1	2498	60	0,001
2018	72,97	13	59,9	2448	59,2	0,0008
2019	73,44	12,8	60,7	2464	60,2	0,0008
2020	53,9	11	42	1807	45,7	0,0005
2021	58,7	11	46	1968	49,8	-

Джерело: регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2021 році [43]

Аналіз показників, які показують ступінь забрудненості повітря в Житомирській області, відображає в цілому позитивну динаміку за останні роки по зниженню забруднення атмосферного повітря, але у 2021 році порівняно з 2020 збільшились викиди забруднюючих речовин на 8,2 %. Динаміку забруднення ілюструє таблиця 2.3.

Викиди стаціонарними джерелами забруднення склали 0,398 т/км<sup>2</sup> проти середнього показника 3,89 т/км<sup>2</sup> по Україні, що відповідає 22 місцю. На душу населення викиди склали 10,02 кг/чол., що відповідає 20 місцю по Україні. Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу у 2021 році становив 11893,1 т, в тому числі парникові гази, проілюстровано на рисунку 2.2 [43].



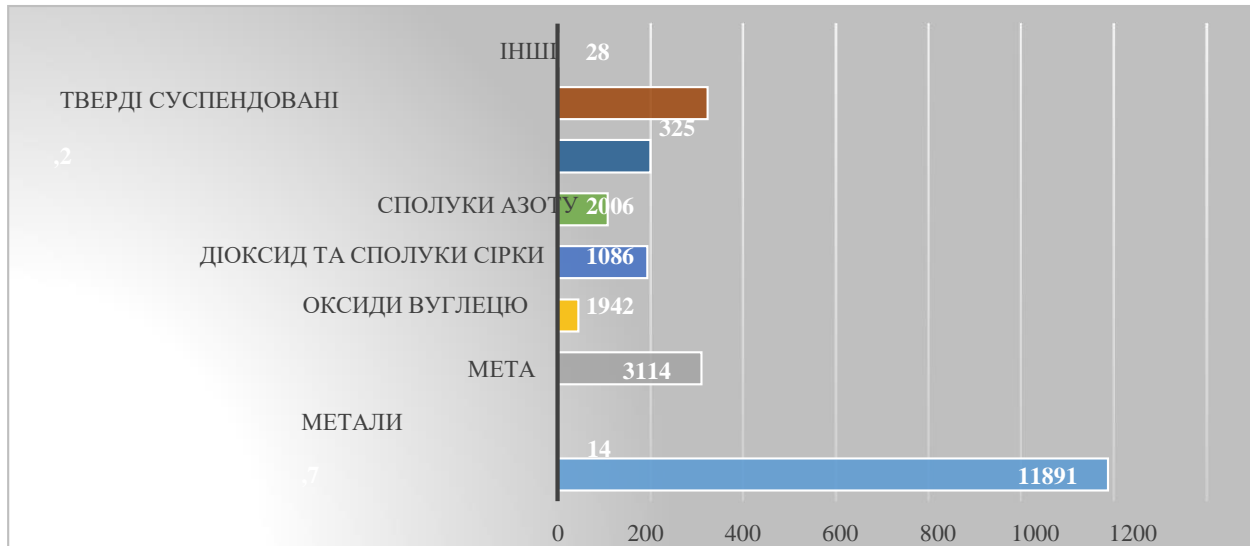
**Рис. 2.2 Викиди в атмосферу в Житомирській області**

Джерело: регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2021 році [43]

Компонентний склад викидів показує, що найбільші викиди це тверді суспензовані частинки та метан, які становлять 27,28 та 26,19 % загальних викидів. Велика частка обсягу викидів це сполуки азоту – 16,87 %, оксид вуглецю – 16,33 % та сполуки сірки – 9,13 %. Структура обсягу викидів та забруднення атмосфери у 2021 році відображена на рисунку 2.3 [43]. Ситуація в сфері природокористування в 2022 році різко погіршилась у зв'язку з

воєнною анресією, яка збільшила забруднення усіх природних ресурсів і зменшила ступінь державного контролю за ситуацією.

Структура забруднюючих атмосферу речовин по окремих компонентах представлена на рисунку 2.3.



**Рис. 2.3 Окремі компоненти забруднення атмосфери**

Джерело: регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2021 році [43]

Ефективний державний вплив на сферу природокористування в Україні пов'язаний з підвищенням рівня фінансування природоохоронних заходів, ступеня зацікавленості органів публічного управління та приватного сектору в їх реалізації, з відповідною підтримкою фінансових та бізнесових структур. Сьогодні, основними джерелами фінансування екологічних заходів є власні кошти підприємств: на фінансування капітальних і поточних видатків – 87 % і 98 % відповідно. Частка екологічних фондів у фінансуванні вказаних заходів складає 0,4 % і 0,01 % [39].

Вирішення задач по фінансуванню природоохоронних заходів, збільшення інвестицій у цю сферу може бути забезпечене впровадженням механізму торгівлі квотами на викиди парникових газів. Цей механізм дає право країні продавати невикористані права на викиди парникових газів в певних величинах – одиницях визначеного обсягу, цей механізм узгоджує міжнародні еколого-економічні інтереси. Положення Кіотського протоколу

стосовно торгівлі правами на викиди та спільної реалізації інвестиційних проектів щодо впровадження нових технологій, спрямованих на зменшення екодеструктивного впливу виробництва на довкілля розглядаються як організаційно-правова основа впровадження відповідних механізмів. Сьогодні в Україні створені певні нормативно-правові основи реалізації зазначених інструментів [31].

Отже, сьогодні вирішення проблем покращення якості довкілля та ресурсоспоживання вимагає не просто реалізації природоохоронних заходів, а формування і реалізації системи взаємопов'язаних заходів економічного, організаційного, технічного, технологічного, правового характеру, які мають на меті зміну структури національного виробництва і як наслідок – мають привести до зниження екодеструктивного впливу суспільного виробництва (як поточного, так і потенційного) на природу і людину.

### **Висновки по 2 розділу**

Таким чином, аналіз механізмів управління природокористуванням в умовах екологічної і віськово-політичної кризи є ресурсовитратним, нерациональним, екологоневрівноваженим і загрозливим для України в цілому і її регіонів. Підвищення ефективності використання природних ресурсів може бути забезпечене шляхом узгодженості еколого-економічних інтересів держави, територіальних громад та інститутів громадянського суспільства, екологічні інтереси яких розбалансовані на усіх рівнях публічного адміністрування.

Проведений аналіз актуальних проблем державної політики природокористування в умовах поглиблення екологічної кризи відображає необхідність побудови пріоритетів підвищення ступеня раціональності природокористування, необхідність формування інноваційних інструментів впливу на стан довкілля, виокремлення низки першочергових завдань по удосконаленню державного екологічного регулювання.



### РОЗДІЛ 3.

## НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ

Державна політика природокористування базується на якості нормативно – правового забезпечення в сфері охорони навколишнього середовища, яке сьогодні має ряд недоліків:

- недостатню самостійність і цілісність захисту екологічних інтересів;
- наявність внутрішнього дисбалансу між основними положеннями законодавства;
- відсутність нормативного забезпечення, яке б сприяло розвитку ринку у сфері природокористування;
- наявність міжгалузевих суперечностей;
- відсутність комплексних підходів правового регулювання екологічних відносин.

Таким чином, потрібні системні зміни законодавчих норм, які зможуть забезпечити стабільну політику природокористування на національному та регіональному рівнях публічного адміністрування. Екологічне законодавство не спроможне виконати поставлені йому завдання в результаті неузгодженості його основних положень, так питання природокористування регулюють законодавчі акти орієнтовані на досягнення вузькосекторальних задач охорони навколишнього середовища. Сучасна екологічна політика, також потребує удосконалення економічних інструментів управління природними ресурсами через законодавчу регламентацію дозвільної діяльності та плати за негативний вплив на навколишнє природне середовище, а саме:

- введення плати за негативний вплив господарюючих суб'єктів на природні ресурси;
- регламентація адміністративних штрафів за порушення природоохоронних норм;
- відшкодування витрат на навколишнє природне середовище.

Ефективне правове регулювання базується на вдосконаленні порядку публічного та громадського контролю за станом екології, встановленні зон екологічного лиха, охороні надр та рослинного світу, відшкодуванні витрат екологічних правопорушень, а також накопиченого екологічного збитку, визначенні ступеня відповідальності товаровиробників, впровадженні екологічного страхування, екологічного аудиту і сертифікації, поширення екологічної інформації тощо. Комплексне і узгоджене екологічне законодавство забезпечує систематизацію існуючої нормативно - правової бази, усуває суперечності екологічних норм, закріплює інноваційні методи публічного управління природокористуванням.

В європейських країнах кодифікацію екологічного законодавства було проведено об'єднанням ряду екологічних законодавчих актів, через усунення дублювання, систематизацію загальних положень. Україна також робляє комплексні законодавчі акти, спрямовані на врегулювання проблем охорони навколишнього середовища. Головною метою модернізації екологічного законодавства є кодифікація законодавчої бази, регулювання відносин в сфері раціонального природокористування, що забезпечить:

- погодження законодавчих актів України про охорону навколишнього середовища, цивільного, адміністративного законодавства;
- розмежування функції центральних та регіональних органів публічної влади;
- гармонізацію законодавства України в сфері екологічної безпеки та раціонального природокористування;
- здійснення комплексного правового регулювання пріоритетних об'єктів екологічної політики.

Екологічний кодекс встановлює права та поширює відповідальність за порушення екологічних норм на органи центральної, регіональної та місцевої влади України, на юридичних та фізичних осіб. Вони повинні спрямувати дію положень екологічного кодексу на створення правових умов забезпечення екологічної безпеки, збереження здоров'я та життя населення, подолання

екологічної кризи. Невід'ємна умова підвищення ефективності екологічного законодавства це впровадження нових методологічних підходів до публічного управління екологічними проблемами при принциповій зміні функцій органів влади та розмежування їх повноважень. Так, в більшості випадків повноваження і функції вживаються як синонімічні поняття. На наш погляд, відносно державного управління важливо розмежовувати дані поняття. Під функціями, перш за все, необхідно розуміти функції управління, тобто «специфічний вид управлінської діяльності, який виділився в процесі поділу управлінської праці, що відображає його сутність в дії та спрямований на досягнення поставленої мети» [22, с. 220].

Потрібно принципово змінити функції органів публічної влади пов'язані з цілепокладанням, прогнозуванням, плануванням, організацією, регулюванням, моніторингом, координацією, стимулюванням, контролем та комунікацією в сфері державної політики природокористування. Впровадити інноваційні механізми оцінки, аналізу, коректування наслідків екологічної кризи для територіальних громад, оцінки стану інструментів управління, планування і організації управлінської діяльності.

Важливого значення, в умовах екологічної кризи, набувають моніторингові механізми публічного управління природокористуванням, систематичний та безперервний збір інформації та контроль її обробки. Потрібно мониторити і успішність управлінської діяльності, виявляти, виправляти і попереджувати відхилення від нормативних параметрів публічного адміністрування. Моніторингові дії повинні стати невід'ємною складовою публічного управління, координувати та керувати управлінською діяльністю, за їх допомогою потрібно здійснювати «організацію обміном інформацією та спрямована на досягнення ефективної інформаційної взаємодії як усередині організації, так і між організацією та її зовнішнім середовищем» [4, с. 35]. Ефективні моніторингові дії органів публічного управління спроможні забезпечити логічну систематизацію владних повноважень, уніфікацію системи прийняття управлінських рішень, які будуть орієнтовані не

тільки на традиційні методи моніторингу екологічного стану об'єктів, але і на досягнення екологічної безпеки.

В питаннях удосконалення екологічної політики держави важливо продовжувати процес децентралізації прийняття управлінських рішень через передачу більшості функціональних обов'язків, по питаннях природокористування, від центральних органів влади до регіональних і місцевих з одночасною оптимізацією організаційної структури та кадрового складу публічної служби. На місця потрібно передати функції санітарно-епідеміологічного нагляду, ветеринарного і фітосанітарного контролю тощо. Таким чином, в період екологічної та воєннополітичної кризи, ключовими напрямками реалізації екологічної політики держави на регіональному та локальному рівнях є:

- обґрунтування механізмів управління екологічно безпечним розвитком наважливіших галузей економіки;
- стимулювання інструментів адміністрування раціонального природокористування;
- подолання протиріч між економічним егоізмом і необхідністю екологізації провідних виробництв в Україні;
- формування системи цивільної безпеки;
- мотивація залучення механізмів публічного управління природним розвитком екосистем;
- удосконалення системи адміністрування галузями охорони навколишнього середовища [7].

Стратегічними напрямками реалізації державної політики природокористування в умовах воєнно-політичної і екологічної кризи є відновлення позитивної динаміки розвитку екологічної мережі, впровадження європейських екологічних стандартів, розробка нормативно-правового забезпечення реалізації політики природокористування, забезпечення ефективності застосування Кіотського протоколу до рамкової угоди ООН про зміну клімату з ціллю спонукати підприємства зменшувати екологічні викиди.

Органи публічної влади, на усіх рівнях прийняття управлінських рішень, повинні унеможливити протизаконні дії по розпорядженню землями сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення, лісовими та іншими ресурсами. Екологічні пріоритети державної політики природокористування ґрунтуються на впровадженні нормативно-правових стандартів, економічних, інформаційних та просвітницьких заходах, що покращать стратегічне планування, удосконалять інструменти вирішення екологічних проблем тощо. Для реалізації заходів, спрямованих підтримку екологічної безпеки регіонів України повинні бути залучені кваліфіковані кадри, в умовах воєнного часу вони повинні мати компетенції боротьби з хімічними, фізичними, біологічними, промисловими, воєнними небезпеками.

Публічне управління галуззю охорони навколишнього середовища є частиною соціального управління і повинно розглядатись як один з елементів реалізації безпекових функцій держави. Велике значення при формуванні національної політики в галузі забезпечення екологічної безпеки набувають її регіональні аспекти. Делегування частини функцій на регіональний рівень має забезпечити найбільшу ефективність єдиної державної політики. Показовим є досвід таких країн, як США, Німеччина та Швеція. Для американської державної політики в галузі забезпечення екологічної безпеки характерна децентралізація, що виявляється в тому, що ряд функцій (встановлення нормативів на забруднення води, регулювання діяльності джерел забруднення повітря) делегований на місцевий рівень, оскільки рішення цих регіональних проблем не вимагає єдиних загальнонаціональних стандартів [31].

Удосконалення системи публічного управління природокористуванням та сталим екологічним розвитком в умовах наростання кризових явищ повтнно відбуватись при покращенні комунікації та взаємозв'язку між управлінськими ланками та посиленні ступеня відповідальності за прийняті рішення. Вважаємо, що діяльність регіональних органів виконавчої влади, повинна бути структурно організована таким чином, щоб кожному підрозділу

відомства відповідав певний пріоритетний об'єкт забезпечення сталого екологічного розвитку.

### **Висновки до 3 розділу**

Аналіз пріоритетних напрямів удосконалення державної політики природокористування показав необхідність формування комплексних систем державного адміністрування в сфері екології територіальних громад. Це забезпечить, на основі нового законодавства, розмежування функцій органів публічної влади та систематичного екологічного моніторингу позитивні зміни в сфері природокористування, як в країні в цілому, так і в регіонах. Такі заходи держави дозволять виявити особливості сучасного етапу суспільного розвитку, що відзначається високим рівнем інформатизації та підвищенням уваги до навколишнього середовища. Такі умови визначають необхідність формування та функціонування систем управління будь-якого рівня, виходячи з пріоритетності саме людського та природного капіталів для забезпечення добробуту населення.

У відповідності з об'єктом повинні бути поставлені конкретні цілі та завдання діяльності кожного окремого підрозділу і певні повноваження, реалізація яких буде чітко відповідати поставленим цілям і завданням. Наприклад, Департамент забезпечення безпеки атмосферного повітря керується в процесі своєї роботи чітко визначеними повноваженнями, кінцевою метою його роботи є забезпечення чистоти та безпеки атмосферного повітря на території відповідного регіону. У той же час, даний підрозділ може делегувати частину функцій іншому відомству або підрозділу, але при цьому, відповідальність за досягнення результатів, відповідних поставленим цілям і завданням несе тільки дане відомство.

## ВИСНОВКИ

1. В дослідженні визначено, що основна проблема в напрямі політики природокористування в умовах екологічної кризи полягає в принциповій суперечності концепції сталого розвитку та існуючими парадигмальними підходами до функціонування соціально-економічних систем, продуктивність яких визначається необмеженим, екстенсивним економічним зростанням, прагненням максимізувати прибутки за будь-якої ціни, навіть за рахунок знищення екології. Ця суперечність посилюється прагненням мінімізувати витрати на нові технології ресурсозберігаючі за рахунок використання дешевої природної сировини і матеріалів. Ще більше проблем екологічного характеру викликає поєднання екологічної кризи з воєнно-політичною викликаною воєнною агресією росії.

2. Бізнесові структури не зацікавлені жертвувати ефективністю власного виробництва та прибутками, нарощуючи витрати на відновлення навколишнього середовища, покращення природокористування. Таким чином, державне регулювання екологізації виробничих процесів, створення механізмів мотивації в напрямі екологічної орієнтації для підприємницьких структур основна задача державної політики ефективного природокористування.

3. В дослідженні знашли відображення принципи публічного управління екологічними процесами та раціональним природокористуванням, а саме:

- єдність, збалансованість екологічних, соціальних і економічних інтересів регіону для збереження екологічного потенціалу;
- відповідальність усіх суб'єктів природокористування за експлуатацію природних ресурсів;
- відкритість, прозорість та гласність реалізації заходів політики держави в сфері природокористування;

-екологічної безпечності природокористування на основі збалансованості економічної, соціально-побутової та іншої діяльності;

-пріоритетності екологічно безпечного виробництва та споживання природних ресурсів;

- платності за природокористування та відшкодування шкоди навколишньому середовищу вказує на обов'язковість плати за користування природними ресурсами в комерційних цілях і в окремих випадках користування для власних потреб громадян;

- запобігання виникненню екологічних небезпек;

- врахування екологічної ємності територій при плануванні та здійсненні господарської та іншої діяльності і обмеження на територіях з недостатньою екологічною ємністю видів діяльності, що негативно впливають на навколишнє середовище.

3. Алізуючи систему природокористування України визначено, що вона володіє значними запасами природних ресурсів для забезпечення основних потреб національної економіки і населення. Разом з тим, чинна система управління природними ресурсами базується на засадах екстенсивного розвитку, який дає змогу стрімкого короткострокового зростання, проте формує споживацьке і безвідповідальне ставлення до навколишнього середовища, сприяє екстерналізації екологічного фактору.

4. Обґрунтовані організаційні засади забезпечення суб'єктів управління в системі природокористування, що передбачає блочний розподіл функцій суб'єктів управління у сфері природокористування, із зазначенням функцій органів державної влади. Принциповою особливістю запропонованих організаційних засад є спрямування на усунення загроз сталому розвитку, визначення джерел і чинників екологічної небезпеки для встановлення реальних і потенційних загроз.

5. Аналіз пріоритетних об'єктів системи екологічного моніторингу на регіональному рівні, виявив низку істотних недоліків, які мають бути усунені діяльністю суб'єктів моніторингу через здійснення, відповідно до відомчих



програм, які є неузгодженими одно з одною на регіональному рівні, служби моніторингу не мають єдиної системи для здійснення оперативної комунікації при виникненні значних відхилень; наявна мережа моніторингу відзначається низьким рівнем технічного забезпечення контрольних-вимірних заходів, зокрема майже повною відсутністю автоматизованих систем контролю стану об'єктів навколишнього природного середовища.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Барбашова Н. В. Проблеми деволюції в екологічному праві України: [монографія]. Донецьк: Апекс, 2007. 268 с.
2. Білорус О. Г., Мацейко Ю. М. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетинг. дослідж.). К. : МАУП, 2005. 492 с.
3. Богданович В. Ю. Підхід до розробки теоретичних засад стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки держави. *Стратегічна панорама*. 2006. №2. С. 21–35.
4. Веклич О. Економічний механізм природокористування: аналіз дієвості. *Вісник НАН України*. 2001. № 8. С. 35-42.
5. Веклич О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання. *Економіка України*. 2003. № 10. С. 62.
6. Войтович Р. Регіоналізація як обернена форма глобалізації та її вплив на систему державного управління. *Вісник НАДУ*. 2004. №3. С.15– 25.
7. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації. Луцьк : Настиря, 2001. 528 с.
8. Гурський Д. Енергетичний потенціал України. *Урядовий кур'єр*. 2007. № 212. С. 11.
9. Данилишин Б., Міщенко В. Реформування відносин власності на природні ресурси. *Економіка України*. 2003. № 9. С. 34-42.
10. Доклад Конференції Організації Об'єднаних Націй по оточуючій середі і розвитку. Тома I-III. Рио-де-Жанейро: ООН, 1992.
11. Екологічна і природно-техногенна безпека України у вимірах четвертої промислової революції / [М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход, В.І. Куценко, А.А. Омельченко та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2018. 440 с.
12. Енергетична стратегія України до 2030 року. Міністерство палива та

енергетики.

URL:

<http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>

(дата

звернення 20.06.2019).

13. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31 травня 2007 р. № 35. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. Ст. 484.

14. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06 вересня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №48. Ст. 483.

15. Закон України «Про екологічний аудит» від 24 червня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 500.

16. Закон України «Про екологічну експертизу» від 13 липня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 8. Ст. 54.

17. Закон України «Про екологічну мережу України» від 24 червня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.

18. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

19. Закон України «Про загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами» від 17 вересня 2008 р. № 516 *Офіційний вісник України*. 2008. № 78. С. 9–40.

20. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» від 21 квітня 2011 року № 3268-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 44. ст.457.

21. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

22. Коваленко Г. Соціально–екологічні проблеми сьогодення. *Соціальний захист*. 2019. № 3. С. 54-57.

23. Коваленко А. О. Стратегічне планування сталого розвитку України. К. : ПрофКнига, 2018. 424 с.
24. Литовченко І.В. Механізм оцінки антропогенних навантажень. *Вісн. Київського нац. ун-ту*. 2011. Вип. 47. С. 5-7.
25. Лук'янихін В.О., Шмаль А. Г. Екологічний менеджмент в системі управління збалансованим розвитком: [монографія]. – Суми: Університетська книга, 2002. – 314 с.
26. Мельник Л. Г. Экологическая экономика: [учебник]. Сумы : Университетская книга, 2001. 305 с.
27. Наука та інноваційна діяльність.: статистичний збірник [Текст]. Державна служба статистики України. К.: ДП «Інформаційно-аналітичний центр держкомстату України», 2011. 282 с.
28. Нешик С. Регіональна екологічна політика в Україні. *Актуальні теоретико–методологічні та організаційно–практичні проблеми державного управління: матеріали наук.– практич. конф. за міжнародною участю (Київ, 28 травня 2004 р.)*. – Том 1. К., 2004. С.19 – 21.
29. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. М.: Прогресс, 1990. 511 с.
30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики проведення оцінки ефективності здійснення органами виконавчої влади контролю за виконанням завдань, визначених законами України, постановами Верховної Ради України, актами і дорученнями Президента України та Кабінету Міністрів України» від 18 травня 2011 р. № 522. *Офіційний вісник України*. 2011. № 3. С.5-9.
31. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розгляду, схвалення та реалізації проектів, спрямованих на зменшення обсягу антропогенних викидів або збільшення абсорбції парникових газів, згідно з Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» від 22 лютого 2006 р. № 206. *Офіційний вісник України*. 2006. № 8. 130с.

32. Ресурсозбереження та економічний розвиток України: формування механізмів переходу суб'єктів господарювання України до економічного розвитку на базі ресурсозберігаючих технологій: [монографія].– Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 551 с.

33. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу : національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. 864 с.

34. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження : [монографія]. Суми : ВВП “Мрія” ТОВ, 2008. — 330 с.

35. Статистичний щорічник України за 2018 р. / [За редакцією І.Є. Вернера], Державна служба статистики України, К., Консультант, 2019. 600 с.

36. Стійкий екологічно безпечний розвиток і Україна /За ред. М. І. Дробнохода. К. : МАУП, 2012. 104 с.

37. Хвесик М. А., Шубалій О.М., Василик Н.М. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: к. 498 с.

38. Центр Разумкова URL: <http://www.razumkov.org.ua> (дата звернення 20.10.2019).

39. The Ecological Footprint Atlas, 2008. Global Footprint Network. URL: [www.footprintnetwork.org/atlas](http://www.footprintnetwork.org/atlas). (дата звернення 17.09.2019).

40. World development report, 2012: Development and the next generation. - World Bank, 2013.

41. URL: [www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/) (дата звернення 21.07.2019).

42. URL: <http://www.g20civil.com/upload/iblock/f65/GEO-5.pdf> (дата звернення 2.09.2019).

43. <https://www.kmu.gov.ua/news>